

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ

ਪ੍ਰੋ: ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਾਲਜ

ਸੁਖਚਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਗਵਾੜਾ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਨ। "ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ 1621 ਈਸਵੀ ਮੁਤਾਬਕ 5 ਵਿਸਾਖ 1678 ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪਿੰਡ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ' ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਵਸਤਰ ਕਿਸੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ' ਤਿਆਗ ਮੱਲ ' ਸੀ। 14 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਤੇਗ ਚਲਾਈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ, ਨਿਪੁੰਨ ਕਲਾਕਾਰ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਅਣਥੱਕ ਸੈਲਾਨੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਇੱਕ ਵਿਦਰੋਹੀ ਯੋਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਰਮ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵੀ ਸਨ। ਹੱਥਲਾ ਪਰਚਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਕੌਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੀ। ਆਰੰਭਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਗਲ ਸ਼ਾਸਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਕੱਟੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਗਲ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁੱਭਦੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਲਚਲ ਮਚਾ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਜਬਰਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਇਸ ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਫਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਰੱਖਿਅਕ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, " ਮਹਾਰਾਜ ਅਸੀਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਵਰਗ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੇ ਸ਼ੁਦਾਅ ਨੇ ਕੇਸਰ ਰੰਗੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਤਿਲਕ ਮਿਟਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਜਨੇਊ ਜਬਰਦਸਤੀ ਉਤਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਹੀ ਰਾਹ ਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਮਰਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਾਂ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ- ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਪੀਰਜ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ, ” ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹਾਲੀ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆਂ, ਹਾਲੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ”

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਛਾ ਗਿਆ । ਪੁੱਤਰ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਸ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹਸੀ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਗੁਣ ਦਿਸਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਟੱਕਰ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੀਰਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸੀ। ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁੱਤੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਓ ਭਗਤ ਕੀਤੀ। ਬੜੇ ਆਦਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਪਰੰਤੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ” ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ , ਜੇ ਖਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਏਕਤਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਧਰਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ? ਇਸਲਾਮ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਪਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੰਬਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਨਾਕਾਮ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 11 ਨਵੰਬਰ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਦੇ ਭਰੇ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਕਾਜ਼ੀ ਵਹਾਵਦੀਨ ਨੇ ਫਤਵਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਜਰੇ

ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਇਕ ਖੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ । ਕਤਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਮ ਇੱਛਾ ਪੁੱਛੀ ਗਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ । ਜਦ ਉਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਲਾਦ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਲਈ । ਕੋਲ ਖੜੇ ਹਾਕਮ ਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ । ਜਦ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਅੰਤਮ ਤੁਕ “ਜਿੰਨੀ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤੁ ਘਾਲ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲ” ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਲਈ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ ਤਾਂ ਜਲਾਦ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਸੀਸ ਕੱਟ ਦੇ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ । ਬੇਮੁਹਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਹਿਮੇ ਹੋਇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇ ਕੇ ਜਾਬਰ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਂਤ ਚਿਤ ਰਹਿ ਕੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਇਹ ਕੋਈ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਬਲੀਦਾਨ ਸੀ ।

5

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੇ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਚੰਗਿਆਈ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਦਲੇਰ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਬਣ ਗਏ। ਭਾਈ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀਸ ਨੂੰ ਸਫੈਦ ਕੱਪੜੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਗਾਹੀਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧੜ ਨੂੰ ਰਾਇਸਾਨਾ ਵਿਖੇ ਲੈ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਉਪਰੰਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਲਈ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਬਲੀਦਾਨ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇਗ, ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਬਰ ਜੁਲਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੂਝਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ- ਸੱਚ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ

ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ' ਅਸਲ ਮਾਨਵਤਾ' ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ :

- 1) ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਡਾ ਤੇ ਸੰਪਾ) , ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ, ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, 'ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ', ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਨਾ-16
- 2) ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, 'ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ', ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਨਾ-42
- 3) ਉਹੀ ਪੰਨਾ-42
- 4) ਉਹੀ ਪੰਨਾ-56
- 5) ਡਾ . ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ , ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ , ਇੰਡੀਆ , 1995 ਪੰਨਾ 93